

THE ROLE OF EUROPEAN FUNDS FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

Ognyana Stoichkova

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: After its formal accession to the European Union (EU) on January 1, 2007, Bulgaria gained access to a significant amount of financial resources under the Structural and Cohesion Funds and the instruments in the field of agriculture and fisheries. The country was able to use these funds to overcome its significant backlog in terms of overall economic development, infrastructure and living standards. EU assistance has become particularly important in times of economic crisis, reflecting heavily constrained public and private investment, where EU funds have been a major source of investment in the economy, as well as job creation and conservation. The main objective of this report is to assess the effects of the funding received from the European Structural and Investment Funds at the macro level and by region in the country.

Keywords: European funds; sustainable development; Structural and Cohesional funds; macroeconomic effects.

РОЛЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ ЗА УСТОЙЧИВО РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

Огняна Стоичкова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите, Пловдив, България

Резюме: След официалното си присъединяване към Европейския съюз (ЕС) на 1 януари 2007 г. България получи достъп до значителен по размер финансов ресурс по линия на Структурните и Кохезионния фондове и инструментите в областта на селското стопанство и рибарството. Страната имаше възможност да използва тези средства за преодоляване на значителното си изоставане по отношение на общо икономическо развитие, състояние на инфраструктурата и жизнен стандарт. Помощта от ЕС придоби особена важност в периода на икономическа криза, рефлектираща в силно ограничени публични и частни инвестиции, когато еврофондовете бяха основен източник за реализиране на инвестиции в икономиката, както и за създаване и запазване на работни места. Основната цел на настоящия доклад е да направи оценка на ефектите от полученото финансиране по линия на Европейските структурни и инвестиционни фондове на макро ниво и по отделни региони в страната.

Ключови думи: Европейски фондове, устойчиво развитие, Структурен и Кохезионен фонд; макроикономически резултати.

Макроикономическа оценка на въздействието на европейските фондове през програмния период 2014-2020 г.

Целта на провежданата регионална политика на ЕС към настоящия етап е да продължи концентрацията върху подкрепата за регионите, които изостават в своето развитие, т.е. тези, които имат най-големи проблеми от гледна точка на инфраструктурата, създаването на икономическа активност. Концепцията на териториалното сближаване има за цел да спомогне за достигане на по-балансирано развитие чрез намаляване на съществуващите различия, като се избягват териториалните несъответствия и чрез изпълняване на секторните политики, имащи пространствен ефект, да се постигне по-единна и по-съгласувана регионална политика. Това включва и повишаване на териториалната интеграция и насърчаване на сътрудничеството между и в регионите.

Регионалната политика е една от най-динамичните сфери на развитие в България през последните няколко години. Създадена е нормативна база и институционална структура, натрупан е опит в процеса на планиране и координация между отделните сектори. С приемането на Закона за регионално развитие¹ и подзаконовите нормативни документи за прилагане на оперативните програми по Структурните фондове и Кохезионния фонд се създават реални предпоставки за провеждането на съвременна регионална политика в нашата страна.

За програмния период 2014-2020 г. беше установена нова законодателна рамка за петте фонда, които попадат в обхвата на политиката на сближаване, общата селскостопанска политика и общата политика в областта на рибарството на ЕС. Тези пет европейски структурни и инвестиционни фонда са:

- Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР);
- Европейски социален фонд (ЕСФ);
- Кохезионен фонд;
- Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР);
- Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР).

През програмния период (2014–2020 г.) България вече е получила достъп до средства по линия на Европейските структурни и инвестиционни фондове в размер на 9.9 млрд. евро², предназначени за съфинансиране на 10 оперативни програми³. В сравнение с периода 2007-2013 г., разполагаемият ресурс е по-голям с 5.2%. Към 31 декември 2018 г. средното изпълнение на програмите е 28.6%, като са извършени плащания по програми на обща стойност 3 349 798 396 евро, в т.ч. средства от ЕС в размер на 2 826 667 531 евро.

Резултатите от това финансиране по макроикономически показатели са посочени в таблица № 1.

В таблица № 2 е дадена информация за броя на подадените проекти по тези оперативни програми и за броя на одобрените и реално получили финансиране.

Видно е, че реално одобрените проекти по някои програми са в пъти по-малко от подадените за разглеждане. Тази разлика е особено голяма при ОПИК, ОПРЧР, ОПРСР.

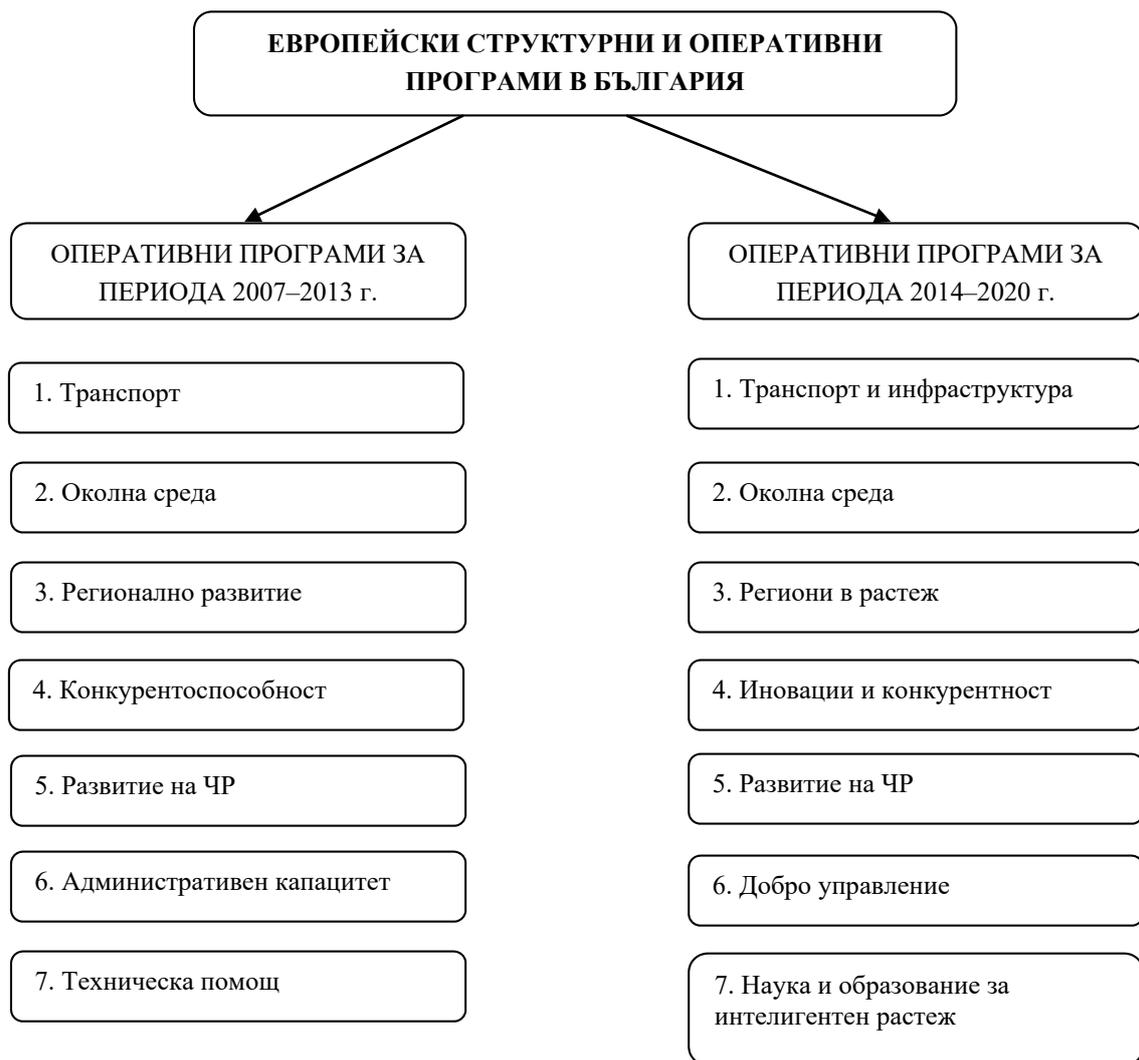
Говорейки за макроикономическите показатели, и степента в която са повлияни от използването на евросредствата не може да не се обърнем към БВП.

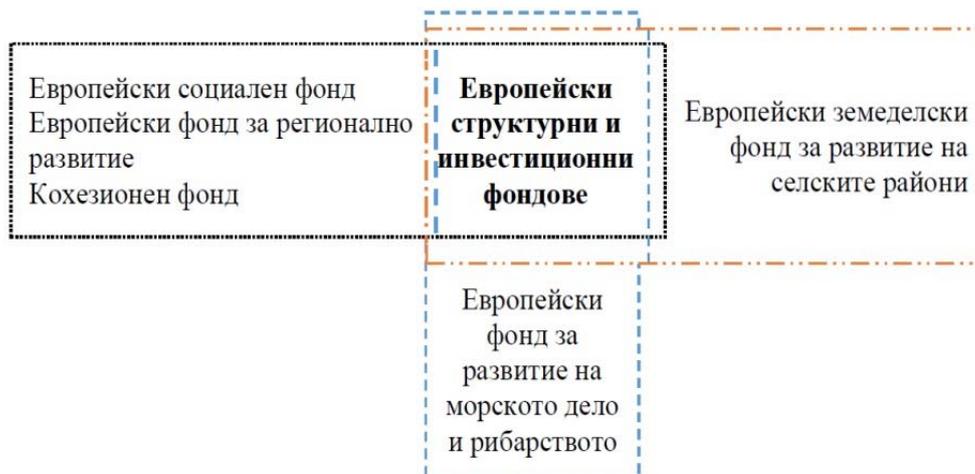
¹ Закон за регионалното развитие. изм. и доп. ДВ. бр. 28 от 29 Март 2018 г.

² Фондовете на ЕС в България. Оценка на макроикономическите ефекти от изпълнението на програмите, съфинансирани със средства от ЕС. МФ, март, 2019.

³ Имат се предвид 10-те оперативни програми: „Транспорт и транспортна инфраструктура“, „Околна среда“, „Региони в растеж“, „Наука и образование за интелигентен растеж“, „Иновации и конкурентоспособност“, „Развитие на човешките ресурси“, „Добро управление“, „Инициатива за МСП“, „Програма за развитие на селските райони“, „Морско дело и рибарство“.

Фиг. 1. Европейски структурни и оперативни програми в България през двата програмни периода

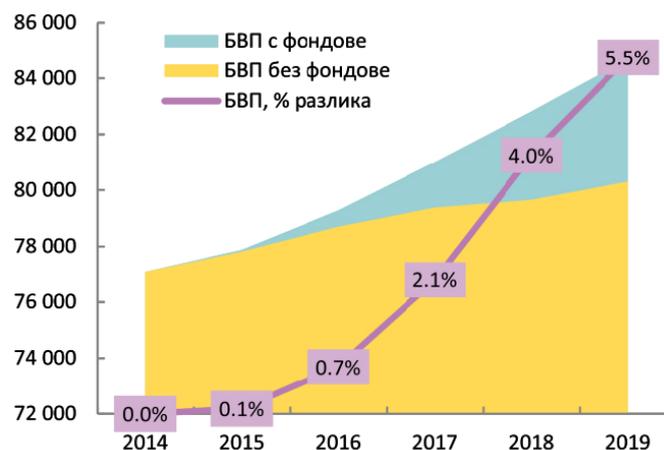
Фиг. 2. Европейски фондове за подпомагане политиката на сближаване

Таблица № 1. Резултати от финансирането на оперативните програми през програмния период 2014-2020

Програма	Общ бюджет	в т.ч. за сметка на ЕС	Отн. дял от общата помощ на ЕС	Финансово изпълнение	в т.ч. за сметка на ЕС	Степен на усвояване
Транспорт и транспортна инфраструктура	1 887.6	1 604.4	16.2%	638.5	544.1	33.9%
Околна среда	1 770.4	1 504.8	15.2%	323.2	275.5	18.3%
Региони в растеж	1 543.2	1 311.7	13.3%	697.0	595.9	45.4%
Наука и образование за интелигентен растеж	650.1	552.54	5.6%	188.9	160.7	29.1%
Иновации и конкурентоспособност	1 321.3	1 123.1	11.4%	551.8	470.0	41.8%
Развитие на човешките ресурси	1 092.2	938.7	9.5%	500.8	425.3	45.3%
Добро управление	334.2	284.0	2.9%	72.5	61.7	21.7%
Инициатива за МСП	102.0	102.0	1.0%	102.0	102.0	100.0%
Програма за развитие на селските райони	2 917.8	2 366.7	24.0%	968.3	770.8	32.6%
Морско дело и рибарство	113.5	88.1	0.9%	11.2	8.7	9.8%
Общо	11 732.2	9 876.0	100%	4054.2	3414.7	34.6%

Таблица № 2. Брой на подадените проекти и на сключените договори за програмния период 2015-2018 г.

Оперативни програми	Брой подадени проекти	Брой сключени договори
ОПТТИ	54	49
ОПОС	268	136
ОПРР	673	592
ОПИК	9 237	2 281
ОПНОИР	791	227
ОПРЧР	10 326	2 836
ОПДУ	520	356
ОПИМСП	1	1
ПМДР	400	177
ПРСР (за мерки по чл. 9б, т. 2 от ЗПЗП)	14 650	4 977
Общо ЕСИФ:	36 920	11 632

Фиг. 3. БВП по цени от 2010 г., млн. лв.⁴

⁴ МФ. Фондовете на ЕС в България. Септември 2019 г., с. 9.

Видно е, че нарастването на БВП е плавно. Към средата на настоящата година увеличението на БВП е 5.5% като се вижда нарастващото значение на еврофондовете.

Другият важен макроиндикатор са преките частни инвестиции.

Фиг.4. Нетен ефект върху частните инвестиции, %

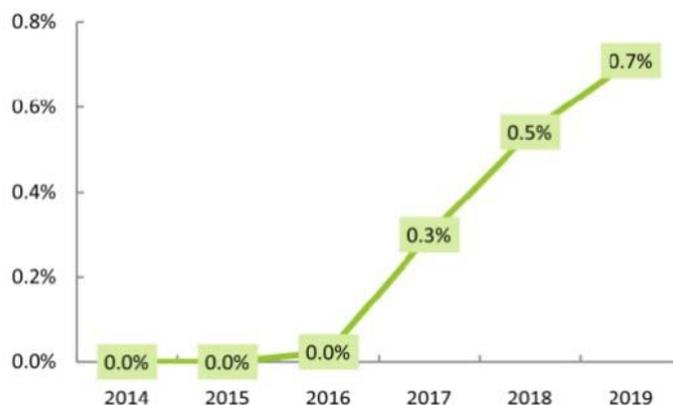
Към средата на 2019 г. частните инвестиции надвишават нивото, което би било наблюдавано ако отсъстваха средствата от ЕС - 15.5%.

По отношение на отражението на европейските средства върху цените, следва да се отбележи ясно изразената тенденция на плавно им увеличаване. След период на дефлация в икономиката, за периода 2014–2019 г. се отчита увеличение от 1.7%. Очаква се ефектът върху ценовото равнище да бъде умерен поради отворения характер на икономиката. В страната се отчита увеличаване на платежоспособното търсене. Нашата икономика е малка и отворена. Тя не може да влияе на световните цени, но подпомага ускоряването на растежа на вноса на стоки и нефакторни услуги.

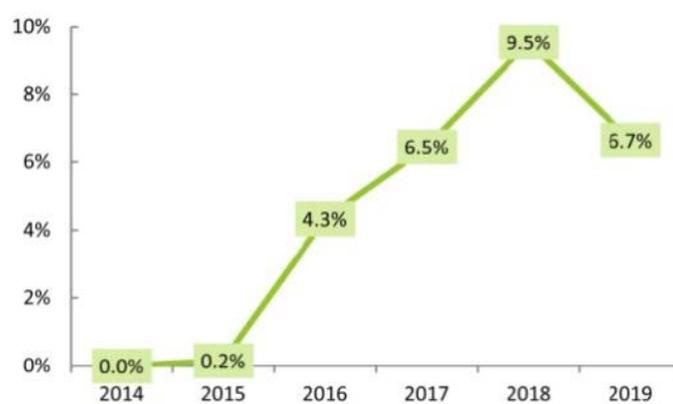

Фиг. 5. Влияние върху ценовото равнище, промяна в ХИПЦ, %

На следващите фигури е илюстрирано влиянието върху вноса и износа. Споразумението за партньорство е довело до нарастване на вноса с 6.7%. Това от една страна е свързано с по-високия растеж на доходите, а от друга произтича от нарасналото производство.

Фиг. 6. Влияние върху износа, %

Фиг. 7. Влияние върху вноса, %

През периода се забелязва висока пределна склонност към внос. Тя се дължи, от една страна, на ниската суровинна осигуреност, а от друга - на стремежа за повишаване на производствената ефективност, посредством внос на по-производителни и суровинно-спестяващи оборудване и технологии. Износът на стоки и нефакторни услуги също нараства леко, като към края на 2019 г. е 0.7%. В дългосрочен план очакванията са за значително увеличение на положителния принос на ЕСИФ към увеличението на износа на страната.

Продължавайки с макроикономическите ефекти трябва да се обърнем и към **пазара на труд**. Налице е положителна промяна по отношение на икономическата активност на трудоспособното население, коефициентите на заетост и безработица.

Фиг. 8. Брой заети (15-64 г.), хил. души

Фиг. 9. Нетен ефект върху средната работна заплата, %

Преки ефекти от вливането на евросредствата в българската икономика се изразяват в откриване на работни места, увеличаването на заетостта. В средносрочен и дългосрочен план се очаква да се проявят също така и *косвени ефекти*, изразяващи се в повишаване на качеството на заетите и работната сила като цяло. Увеличената заетост и съответно намаляването на безработицата позволяват ускоряване на растежа на доходите, като нетният ефект върху средната работна заплата към средата на 2019 г. достига 4.9%.

Посочените резултати на макрониво навеждат на следните изводи:

- Недостатъчен брой подадени проекти и на такива, които отговарят на изискванията;
- размерът на финансиране е различен за отделните оперативни програми, а това се отразява върху крайния резултат при изпълнение на всяка програма;
- във всяка от програмите инвестициите в едни фактори (такива като инфраструктура, човешки капитал, технологичното равнище и т.н.) имат краткосрочен ефект, докато инвестициите в други фактори оказват дългосрочно отражение;
- всеки един от включените фактори има своята важна роля за постигането на икономически растеж, което не дава право на приоритет при финансирането на едни фактори за сметка на други;
- Данните за резултатите от финансирането на оперативните програми трябва да се анализират заедно с данните от допълнителни проучвания, експертни оценки и изследвания, които да отчетат и други страни на икономическото развитие като: социалните задачи за намаляване на бедността, предприемането на действия запазване на невъзпроизводимите природни ресурси или ограничаване на замърсяването на околната среда и др.

Ролята на европейските фондове за сближаването между областите в България

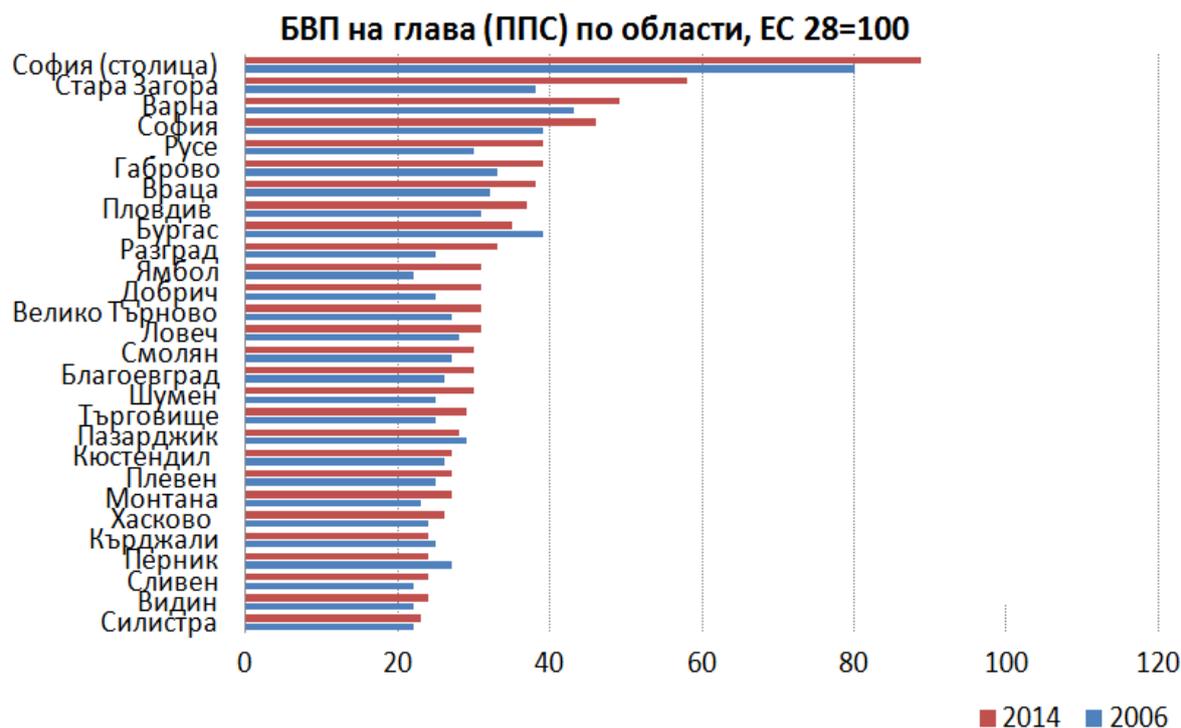
Основният замисъл зад създаването на т.нар. Кохезионна политика в рамките на ЕС⁵ е да се постигне сближаването между отделните региони в Съюза. Кохезионната политика се осъществява чрез няколко целеви фонда на европейско ниво, които насочват безвъзмезден ресурс, разпределян на проектен принцип към по-слабо развитите страни и региони.

От 2007 г. България е член на ЕС и има достъп до общата Кохезионна политика. За изминалия период от почти 12 години, би следвало да се очертае достатъчно ясно, доколко европейските фондове са допринесли за сближаването на отделните региони (области) в България.

⁵ Въпреки че европейските фондове са съществували под различни форми от 1973 г. насам, Европейската кохезионна политика бележи своя официален старт в средата на 1988 г.

В рамките на ЕС е прието да се съди за изпълнение на целите на Кохезионната политика като по показателя БВП на човек от населението в районите, които получават еврофондове, който се сравнява със средноевропейското ниво. Ако този показател се приближава (в паритет на покупателната способност), то се приема, че е налице кохезия или обратното.

Наличие на кохезия, на приближаване към средното за Европа равнище на БВП, измерен на глава от населението както на макроикономическо ниво, така и на ниво икономически райони в България е налице в наблюдавания период (2015-2018 г.). Тук трябва да отбележим, че последно през 2014-та година са налични данни за БВП на ниво NUTS3⁶, т.е. на ниво области в България.

Фиг. 10. БВП на глава от населението по области, ЕС 28=100

Източник: Евростат

Изоставане от средноевропейското ниво през периода се наблюдава в областите Перник, Кърджали, Бургас и Пазарджик. В тях БВП на глава (в ППС) е бил по-висок от средноевропейското ниво през 2006 г., отколкото през 2014 г.

В областите Перник и Кърджали това се обяснява със слабо икономическо развитие последните години. За област Пазарджик се наблюдава изоставане между 2013 и 2014 г.а в Бургас БВП на областта показва спад само през 2014 г., изразен в рязък спад на БВП на глава спрямо средноевропейското ниво – от 40% през 2013 г. на 35% през 2014 г. Обяснението е в рязкото спадане на приходите на Нефтохим, повлияно от спада на международните цени на горивата.

Не на последно място е интересно да се потърси връзката между кохезията и европейските фондове. Връзката може да се установи посредством коефициента на корелация,

⁶ Съгласно изискванията на Евростат в България са въведени статистически райони NUTS (Nomenclature des unités territoriales statistiques) Nomenclature of territorial units for statistics с цел статистическо отчитане на териториалните единици, обособени в три нива: NUTS1 – зони (региони); NUTS2 – средноголеми райони; NUTS3 – области.

който ще отразява зависимостта между усвояването на най-голям дял европейски средства пресметнато на човек от населението в районите, които в най-голяма степен се доближават до средноевропейското ниво.

Кохезия, т.е. приближаване към средноевропейското ниво на благосъстояние (измерено чрез БВП на глава от населението в паритет на покупателна способност) безспорно има – както на национално ниво и на ниво 6-те планови района⁷ така и в повечето области.

С две думи, повечето области в страната се приближават до средноевропейските нива на благосъстояние от 2007 г. насам, макар и това да се случва изключително неравномерно и с много различен темп.

Фиг. 11. Усвояване на европейски средства по оперативните програми

Източник: eufunds.bg

Може да се заключи, че повечето части на страната, в една или друга степен, подобряват благосъстоянието си в относително изражение, т.е. спрямо средноевропейското ниво. В същото време разликите в благосъстоянието между областите в страната се задълбочават. Това е така, защото темповете на подобряване на благосъстоянието са много различни и докато някои области са забавени, други (като София, Варна и Стара Загора) бележат чувствителен напредък. Факт е, че някои от най-силните икономически области усвояват и най-много от евросредствата, което като че ли спомага за задълбочаването на тези разлики.

Използването на европейските средства в българските общини

С наближаването на края на програмния период през 2020 г. се забелязва значително увеличение на отпуснатите средства от еврофондовете както на равнище област, така и на ниво община. Извън чувствителните увеличения в много региони обаче подреждането на областите и общините по този показател остават почти непроменени. Същото важи и за естеството на големите проекти.

⁷ 2014-та година е последната, за която има данни за БВП на ниво NUTS3, което е областното ниво в България.

Традиционно, най-много средства на човек от населението се усвояват в столицата и в област Габрово, съответно по 3 129 лева и 3 234 лева на човек, изчислени на база на средногодишното им население през 2018 г. Относително много европейски средства се усвояват и в областите в Северозападна България, но част от обяснението за това е доста бързо намаляващото им население. Обратно, под 1 000 лева на човек от населението остават европейските средства в областите Сливен, Кюстендил и Перник, но е доста вероятно до края на програмния период да надхвърлят този праг.

Най-големите проекти са в областта на инфраструктурата – например разширението на столичното метро, изграждането на пътища и водни цикли, поради естеството си, изискват много по-големи инвестиции в сравнение с останалите дейности. Това е особено изразено в столицата, където реално изплатената сума по развитието на метрото надхвърля 500 млн. лв., както и в област Благоевград, където средствата за изграждането на магистрала „Струма“ са 329 млн. лв.

На фона на малкото, но доста скъпи инфраструктурни проекти, множеството по-малки по стойност, но по-многобройни, са проектите за подобряване на градската среда, образователната инфраструктура и предоставяне на социална помощ. Последните две групи са водещи в южните области на страната, като в Кърджали най-големите по стойност проекти са именно за обновяване и реконструкция на училища и за осигуряване на топъл обяд.

Интерес представляват и данните за разпределението на европейските средства на ниво община. Тогава се установяват в детайли регионалните различия в използването на фондовете. Най-видими при разпределението по общини са проектите за подобряване на водоснабдяването, както и за изграждане на системи за обработване на отпадъци. Тези проекти често са споделени между няколко общини, а стойността им нахвърля в значителна степен тази на проектите, които отделните общини (особено по-малките) са в състояние да използват сами. Това се вижда най-ясно в няколкото групи общини по крайбрежието, както и в областите Плевен, Враца и Монтана.

От началото на разпределението на европейски средства в страната до средата на 2019 г., най-много европейски средства на човек от населението има в общините:

- Добрич – 5683 лева, благодарение на голям проект за подобряване на водоснабдяването на града;
- Костинброд - 5402 лева, заради няколко проекта за енергийна ефективност;
- Созопол – 5172 лева, голяма част от тях са от предишния програмен период.

На другата крайност са общините Ковачевци (32 лева на глава от населението), която продължава да е единствената, която няма нито един проект в рамките на новия програмен период, Дулово (62 лева) и Добричка (116 лева). Към тях се прибавят и много от най-малките общини в страната, които имат само по един проект, при това за не особено значителни суми. Основната причина за това може да се търси в ограничения административен капацитет на малките общини, който не им позволява ефективно да се конкурират за европейско финансиране.

Повечето общини в страната са с под 1000 лева на човек от населението усвоени европейски фондове - в тази група попадат 161 от общо 265 общини в България. Между 1 000 и 2 000 лева са били използвани в други 70 общини, а с над 4 000 са общо седем.

При прегледа на използването на европейски средства трябва да се има предвид, че на този етап липсват доказателства за постигането на основната им поставена цел – кохезия, както вътре в страната, така и на отделните ѝ региони към средноевропейското равнище. Освен това, те носят риска от фокусиране на местната администрация основно върху привличането им, което оставя по-малко ресурси и внимание за подобряване на бизнес средата и привличане на частни инвестиции. Последните са се доказали като по-издръжливия фактор в създаването на работни места и подобряването на стандарта на живот на местно равнище. Това противопоставяне, от своя страна, подчертава за пореден път нуждата от реформа на

общинските финанси и фискална децентрализация, съчетано с административна реформа и повишаване на капацитета на местно равнище.

Според БНБ и Българска агенция за инвестиции е в момента частните инвестиции в дълготрайни материални активи на годишна база са многократно повече от преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) и усвоените европейски фондове взети заедно. Това дава основание да считаме, че страната ни разполага с немалък вътрешен ресурс за развитие.

Насоки на усъвършенстване влиянието на евросредствата в българската икономика през предстоящия програмен период 2017-2021 г.

За повечето страни от Източна Европа Европейската комисия има ново решение което за България гласи – тъй като растежът на БВП е по-бавен (с изключение на Чехия и Хърватия), след 2020 г. **страната ни ще получи повече пари** от европейски бюджет.

Увеличеното финансиране е налице заради продължаващото изоставане на България спрямо по-бързо растящите икономики на Латвия и Румъния.

Факт е, че за България средствата по политиката по сближаването са увеличени от 8.3 млрд. евро (за периода 2014-2020 г.) на 8.9 млрд. (за периода 2017-2021 г.) Увеличението е 8%, а в същото време средствата за кохезията средно са намалени с 10% за всички страни. Например: за Румъния, Чехия, Полша, Литва, Латвия. Словакия и Естония например намалението е между 13 и 24%.

Парите по политиката за сближаване са изключително важни за страните от Източна Европа или Гърция, тъй като те **заместват липсата на публични инвестиции от бюджета**. Например в Полша те представляват 60% от всички публични инвестиции, а в България – близо 50%.

Ако се калкулира **прогнозната инфлация**, то маже да се очаква в следващите девет години предвиденото увеличение да не се почувства. Има правило, според което предвидените средства в европейските фондове се **индексират с 2%** годишно. Ако инфлацията е под този процент, парите по структурните фондове реално ще нараснат.

Причината за голямата разлика между България и Румъния, от една страна, и останалите източноевропейски страни, се дължи на две причини.

Първата е, че двете страни все още имат много ниско ниво на БВП и нито един техен регион не се води богат. Те ще получават пълната сума по кохезионните фондове.

Втората причина е бонусът, който получиха Унгария и трите прибалтийски страни през 2013 г. Тогава те успяха да договорят повече пари "за специфични нужди", които така и не бяха уточнени впоследствие. Сега, според източник от ЕК, половината от намалението на парите за Унгария се дължи именно на корекция на предишните крупни суми, които са получили.

Новост в предложената кохезионна политика след 2021 г. е, че 4% от парите в нея са резервирани за справяне с миграцията и климатичните промени.

ЕК предлага страните членки да получават по 400 евро на година за всеки мигрант от страна извън ЕС, когото са приели.

Освен това страните-членки могат да получават по едно евро за всеки тон въглероден диоксид, който трябва премахнат, за да постигнат целите си за намаление на емисиите си от парникови газове към 2030 г. Следователно, ако България успее да намали емисиите си с 10 млн. тона CO₂ до 2030 г., за седем години тя ще получи 70 млн. евро. Те ще могат да бъдат вложени в мерки за намаляване на емисиите или пък за намиране на алтернативна работа на освободените миньори. По този начин това предложение обслужва колкото Германия, която провежда най-енергично политиката за климатичните промени, така и Полша и България, в които въглищната енергетика заема голям дял в техните енергийни мощности.

И двете политики може да се разглеждат и като финансова принуда, и като средство за подпомагане разрешаването на миграционния проблем, и ще облекчат замяната на въглищните ТЕЦ с други технологии.

Друга форма на полезна финансова принуда е **увеличаването на процента за съфинансиране** с национални средства на европейските проекти. Досега в един проект 85% от средствата можеха да бъдат от ЕС, но 15% трябваше да идват от бюджета, то сега размерът на кофинансирането от страна на държавата ще бъде 30% от стойността на проекта. Целта е, от една страна, да се финансират повече проекти и така да се увеличи мултиплициращият ефект от еврофондовете, а от друга, да се спре с неефективното финансиране с европейски средства, както се получи със строителството на спортни съоръжения по селата или къщите за гости.

Следваща промяна от началото на 2021 г. е финансирането на ДДС по проектите с европейски средства. Досега то се внасяше отделно от националните бюджети.

Нов момент е възможността средствата по фондовете да бъдат програмирани спрямо специфичните препоръки към страните-членки. Те се договарят между тях и Европейската комисия и целят да допринесат за увеличаване на конкурентоспособността и решаване на структурните проблеми (като например младежка безработица).

Заклучение

В порядъка на обобщение следва да посочим, че България разполага с всички предпоставки през следващия програмен период (2014-2020 г.) да докаже, че разполага с мотивация и потенциал да бъде една от най-бързо развиващите се държави в Европейския съюз, да постигне намаляване на икономическите различия в рамките на страната, както и да осигури висока заетост и доходи на населението. Европейските фондове може да помогнат това да се превърне в реалност в комбинация със силна политическа воля и здрава работа от всички.

Литература

1. Джилдов, Ал. 2006. Тенденции в развитието на регионалното и местно самоуправление. Публична администрация.
2. Павлов, П., Л. П. Николова, Св. Михалева. 2009. Структурните инструменти на ЕС и използването им от България. Унив. изд. на ВСУ „Ч. Храбър”.
3. Станев, Хр., Ю. Спиридонова, Ал. Джилдов. 2006. Децентрализацията и влиянието ѝ върху възможностите на общините и областите за усвояване на средства от фондовете на Европейския съюз. С.
4. Христов, Х., П. Павлов, П. Кацамунска. 2007. Основи на публичната администрация. Унив. изд. „Стопанство”, С.
5. МФ. Фондовете на ЕС в България. Септември 2019 г.